

ACTIVITATEA DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ ȘI CULTURAL- EDUCATIVĂ A MUZEULUI DIN SFÎNTU GHEORGHE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

**KOZÁK ALBERT,
CSEREY ZOLTÁN**

În anii construcției socialiste, cu deosebire în perioada de după Congresul al IX-lea al P.C.R., istoriografia românească a cunoscut o dezvoltare fără precedent. Fructificînd deschiderile înnoitoare produse de acest istoric congres, cercetătorii au abordat, în lumina materialismului dialectic și istoric, în spiritul adevărului, o seamă de probleme majore ale istoriei patriei, care își găsesc reflectarea în muzeele de istorie ale patriei, inclusiv în cel de la Sfîntu Gheorghe.

Muzeul din Sfîntu Gheorghe, constituit la 15 septembrie 1879¹ cu un fond de 8.779 obiecte² a fost înființat cu scopul de cercetare, colecționare, păstrare și valorificare a bunurilor materiale și spirituale ale comunității umane din zonă. Muzeul, la început este o instituție cu profil mixt, cuprinzînd colecții din domeniul istoriei, arheologiei, geografiei, etnografiei, avînd în același timp o bibliotecă și arhivă. Încă de la înființarea sa, instituția se confruntă cu unele probleme privind organizarea expozițiilor, dar în primul rînd, cu obținerea unei clădiri adecvate, pentru desfășurarea unei activități muzeale susținute.

Primele cinci decenii se caracterizează prin creșterea vertiginoasă a colecțiilor, organizarea cercetării științifice și construirea clădirii actuale, care va servi ca lăcaș pentru activitatea viitoare. Se remarcă în această perioadă publicarea unor rapoarte de lucrări științifice în Buletinul Muzeului Național Secuiesc,³ iar din anul 1907, începerea săpăturilor arheologice la Ariușd.

Bazele îmbogățirii sistematice ale patrimoniului au fost puse de către Dr. László Ferenc, care fiind custode al muzeului, în perioada anilor 1901–1925, conducea trei secții. Potrivit pregătirii sale profesionale s-a preocupat în special de științele naturii, iar ca urmare a succeselor științifice obținute

cu ocazia săpăturilor de la Ariușd, era legat mai ales de secția de arheologie.

László Ferenc s-a născut la 28 iulie 1873, efectuându-și studiile la Sfântu Gheorghe și Cluj. Absolvind facultatea și dându-și doctoratul, în 1896, el este numit asistent la Catedra de Botanică a Universității din Cluj, post ce i s-a încredințat încă în ultimul an de studenție. La invitația direcțiunii Colegiului Mikó din Sfântu Gheorghe, renunță la promițătoarea carieră universitară și din toamna anului 1897, devine profesor la școala sa de odinioară, unde va funcționa pînă la moarte. Ales custode al Muzeului Național Secuiesc în 1901, timp de un sfert de veac el va servi cu credință această instituție, atît ca naturalist și etnograf, cît mai ales ca arheolog. A avut un rol hotărîtor în realizarea clădirii actuale a muzeului. În același timp, pe tărîmul vieții publice, László va fi un militant neobosit pentru propășirea economică și culturală a locuitorilor pămîntului natal. După 1918, el participă împreună cu muzeul la circuitul vieții culturale și științifice a României post-belice, întreținînd bune relații cu savanți de renume mondial, ca Vasile Pârvan, Ion Andrieșescu și colaborînd la publicațiile „Convorbiri literare” și „Dacia”. Moare la 16 septembrie 1925, la Cluj, unde sosise în vederea unui examen. „László a fost un cercetător de prim ordin – scria Vasile Pârvan care l-a sprijinit în munca sa – a cărui metodă a fost mereu la înălțimea admirabilului său zel. Moartea sa este o mare pierdere pentru arheologia preistorică a Daciei.”⁴

Ca arheolog, László a reușit să cerceteze hotarul a 47 de sate din Valea Oltului superior, identificînd nenumărate monumente arheologice, datînd din neolitic și pînă în epoca medievală. Fără îndoială cele mai însemnate sînt săpăturile sale metodice de la Ariușd (județul Covasna), începute în 1907. Prin aceste săpături, László a deschis o nouă etapă în cercetarea splendidei culturi neolitice cu ceramică pictată Ariușd-Cucuteni-Tripolie. Depășind concepția multor contemporani, László a considerat că principala menire a cercetărilor arheologice este reconstituirea modului de viață a creatorilor civilizațiilor străvechi, formîndu-și, în acest scop, și o metodă înaintată de cercetare. Combinînd metoda stratigrafică cu dezvelirea unor suprafețe mai mari, cercetînd și înregistrînd chiar și cele mai modeste urme arheologice, el a precizat nu numai nivelurile de locuire succesive ale așezării, dar a reușit să descopere în întregime primele locuințe neolitice din țara noastră cu anexele lor (vetre, cuptoare, gropi de provizii etc.), să stabilească sistemul de fortificații al așezării, scoțînd la iveală, în același timp, și un bogat și variat material arheologic (unelte de piatră și de aramă, vase și statuete de lut, obiecte de podoabă). Grație acestor cercetări, publicate în mod exemplar, László a devenit un arheolog de renume european, iar Muzeul din Sfântu Gheorghe a ajuns în posesia uneia din cele mai bogate colecții neolitice continentale ale vremii.

Ca naturalist, este pasionat de botanică, aduce noi contribuții la histologia sălciilor. Ca profesor la Sfântu Gheorghe, el va acorda o deosebită

atenție organizării științifice a procesului instructiv și îmbogățirii – cu ajutorul elevilor – a colecțiilor cabinetului de științe naturale. Devenind custode al muzeului, László va pune bazele unei colecții moderne de științe naturale. În anul 1898, el organizează stațiunea meteorologică de la Sfintu Gheorghe, pe care o va conduce pînă la sfîrșitul vieții sale. Observațiile și buletinele sale meteorologice își păstrează pînă astăzi valoarea lor documentară. Sînt interesante, de asemenea, și prognozele populare meteorologice, adunate și publicate de el.⁵

Prin activitatea sa desfășurată ca muzeolog – etnograf, mai ales în perioada antebelică, László s-a străduit, înainte de toate, să umple golurile colecției etnografice, moștenite de la precursorii săi. În acest scop, el a cercetat 68 de sate ale fostului comitat Trei Scaune, a acordat o deosebită atenție cunoașterii zonei Odorheiului Secuiesc și deplasîndu-se în cîteva comune din Ciuc și din regiunea Gheorghenilor, s-a interesat deopotrivă de toate aspectele culturii populare, fapt ce a dus la îmbogățirea tematică a colecțiilor, în același timp, împiedicînd pieirea, dispariția unor valori deosebite. Executînd fotografii și desene, înregistrînd informații orale, el a pus bazele unei documentări etnografice. A introdus mai multe inovații în munca de evidență (inventare speciale, cataloage și fișe), descrierea obiectelor fiind însă, adesea, prea sumară. Depozitarea și expunerea materialului l-au pus în fața unor probleme grele: înainte de ridicarea clădirii actuale a muzeului, întîmpină greutăți provocate de lipsa de spațiu, iar după aceea, în condițiile grele cauzate de război, a avut de suferit în urma lipsei unui mobilier modern. Cu toate acestea, László a activat și ca etnograf la nivelul cerințelor muzeologiei epocii. El a făcut tot ce se putea pentru popularizarea colecției, și pentru a deveni o sursă de documentare pentru cercetători.⁶

Profesor cu vederi progresiste și democratice, László a predat biologia și geografia de pe poziții strict științifice. La predarea noilor cunoștințe, el a pornit, de la examinarea concretă a faptelor și fenomenelor, folosind o gamă variată de materiale și organizînd nenumărate excursii de studii. A acordat cea mai mare atenție dezvoltării gîndirii și activității independente a elevilor. În procesul fixării cunoștințelor el a atras mereu atenția asupra importanței fenomenelor studiate. El s-a distins și în domeniul muncii educative, dezvoltînd la elevi dragostea de patrie, prețuirea față de muncă, cîntea și modestia.⁷

Custode al muzeului, László Ferenc, mobilizează toate forțele pentru îmbogățirea colecțiilor. Meritul său constă și în faptul că a început colecționarea diferitelor obiecte manifestînd un interes deosebit față de portul popular, obiceiuri și folclor. O inovație a lui László Ferenc în domeniul evidenței constă în introducerea unor registre de inventar pe categorii de obiecte, precum și alcătuirea unui fișier cu referiri geografice. Fără o consecvență pronunțată, a reușit să înregistreze date foarte bogate despre obiectele colectate. Notează de exemplu: numele donatorului – vînzătorului, sau a

aceluia care a colectat piesa respectivă; denumirea populară a obiectului, sau, în cazul în care acesta nu era pe înțelesul tuturor, a trecut și denumirea sa cunoscută, materialul din care era confecționat, a semnalat eventualele ornamentații și tehnica acestora; datele și semnele particulare, dacă existau; în cazul unor obiecte a descris și modul lor de utilizare; cu câteva excepții, indică și locul unde s-a găsit obiectul, dar din păcate, nu acordă atenția cuvenită condițiilor în care acesta a fost confecționat.⁸

Desenele, fotografiile și obiectele sînt trecute în același registru de inventar, numerotate continuu, devenind greoaie la o privire de ansamblu asupra tipurilor de documente, în special din punct de vedere cantitativ. În munca de alcătuire a fișierului a inițiat și pe elevii săi. Avea intenția să realizeze un fișier complet, dar războiul l-a împiedicat în atingerea acestui plan.

În primul deceniu al secolului, datorită condițiilor vitrege ale vremii, nu se putea angaja decît la colectarea, înregistrarea-inventarierea și păstrarea intactă a obiectelor. În acele vremuri însă, aceasta nu era o sarcină ușoară. „Așezarea specială a obiectelor, în general o așezare oarecare a lor, este, de multe ori imposibilă în condițiile spațiului existent... ne-am străduit – în limitele posibilităților asigurate de spațiul ce ne stă la dispoziție – să facem o așezare metodică organizată a obiectelor, dar de multe ori, aceasta nu ne-a reușit”.⁹ – raporta în 1901.

Izbucnirea primului război mondial va opri pentru o perioadă activitatea instituției. În 1916, ca urmare a conflictelor militare provocate de război, clădirea impunătoare va fi transformată în spital militar și numai în 1920 i se va reda destinația inițială. Conducerea va trece imediat la degajarea terenului, curățirea ruinelor, repararea stricăciunilor și punerea la dispoziția publicului pentru vizionare a unei părți a colecției.

Custozii muzeului au căutat să pregătească prezentarea exponatelor pe baza celor mai înaintate principii de etalare muzeală, asemănător vestitului British Museum. În subsolul clădirii principale a fost amenajat un atelier de tâmplărie, unde s-au confecționat vitrinele și dulapurile destinate expozițiilor și depozitării materialului. Vechiul mobilier a fost reînnoit și s-a trecut la reorganizarea activității de îmbogățire a colecțiilor, prezentarea acestora prin diferite expoziții, precum și la o susținută muncă științifică, ce se va materializa sub multiple forme în perioada interbelică.

Custozii muzeului, Lászó Ferenc și Csutak Vilmos, se adresează Inspectoratului General al Muzeelor, pentru un ajutor din partea statului, angajîndu-se să se îngrijească în viitor într-o măsură mai mare, de cercetările etnografice în rîndurile populației nesecuești, cu scopul de a expune cît mai curînd materialul și de a stabili, în mod științific, interferențele etnografice. Problema este sprijinită de către Al. Tzigara-Samurcaș, directorul Muzeului de Antichități din București, care a asigurat fondurile financiare pentru introducerea, cît mai larg posibil a elementului românesc în sporirea colecțiilor și pentru executarea unor texte și în limba română. De asemenea,

se acordă atenție deosebită îmbogățirii fondului bibliotecii cu cărți de specialitate redactate în limba română.

În 1922, Csutak Vilmos, își exprimă satisfacția privind „lucrările de amenajare, care în mare parte au fost terminate.”¹⁰

În 1923, a insistențele lui Al. Tzigara-Samurcaș, sînt alocate zece mii lei pentru definitivarea lucrărilor, precum și pentru introducerea elementului românesc, cît mai larg posibil și în sporirea colecțiilor.¹¹ În primăvara anului 1923, după soluționarea problemei bibliotecii, s-au terminat și lucrările de amenajare ale expozițiilor de arheologie și de artă plastică. Nu s-a reușit același lucru în cadrul secțiilor de etnografie și științele naturii. În curtea interioară au fost expuse pietre și stîlpi funerari, precum și alte materiale cu inscripții din perioada romană.

Un eveniment de seamă l-a constituit momentul în care a fost readus la Sfîntu Gheorghe materialul transportat în timpul războiului în Ungaria, eveniment în care un rol însemnat a jucat din nou sprijinul deosebit acordat de Alexandru Tzigara-Samurcaș. Astfel au fost redat Muzeului din Sfîntu Gheorghe toate cele 16 lăzi, care conțineau obiecte de valoare muzeală, ele fiind verificate și inventariate de către o comisie special formată în acest scop.

În condițiile noi se punea problema obținerii statutului juridic al instituției, rolul principal în această privință avîndu-l Csutak Vilmos. Astfel, în 1924, la judecătoria locală a fost înregistrată personalitatea juridică a muzeului, iar peste trei ani, în 1927, ea a fost ratificată și de către Ministerul Culturii și Artelor.

Muzeul era condus de către un Comitet Directorial compus din 25 de persoane, în care intrau și reprezentanți din județele Ciuc și Odorhei. Statul exercita controlul asupra instituției, îngrijindu-se de respectarea legalității, dîndu-i însă și o autonomie destul de largă, sarcinile specifice revenind custozilor, îngrijitorilor și Comitetului Directorial.

Posibilitățile financiare erau destul de modeste, custozii efectuînd sarcinile pe bază obștească, necesitățile financiare de întreținere fiind acoperite anual de circa 24–25.000 lei, din care erau plătite impozitele, întreținerea clădirilor, conservarea obiectelor și altele. Problemele administrativ-gospodărești erau rezolvate de către un comitet administrativ, compus din 14 persoane și o comisie de revizie, compusă din 3 persoane. În muzeu își desfășura activitatea în 1927 un director (Csutak Vilmos), 4 custozii (profesori la colegiul Mikó), 3 artiști desenatori, 1 preparator-conservator și un portar, care a primit și locuință în incinta clădirii.

Din Comitetul Directorial făceau parte personalități proeminente ale vremii, printre care și publicistul și scriitorul Benedek Elek, care într-o scrisoare adresată conducerii muzeului arăta: „Consider că muzeul și activitatea sa are o foarte mare importanță și mă simt onorat să iau parte la munca desfășurată.”¹²

După rezolvarea problemelor administrative, principala sarcină era re-începerea activității de cercetare, reintroducerea instituției în circuitul vieții științifice a țării și stabilirea unor contacte de colaborare cu diferite personalități științifice ale vremii. Oamenii de știință s-au arătat interesați față de activitatea instituției. Astfel, în raportul prezentat la ședința Academiei Române de Științe, la 16 februarie 1923, Grigore Antipa vorbea despre impresiile deosebit de favorabile create cu ocazia vizitei la Sfintu Gheorghe, în august 1920. Subliniază că aici a găsit un material bogat în domeniul etnografiei secuiești, care demonstrează asemănarea și comunitatea cu viața românilor din Ardeal. Toate acestea au trezit în el un mare respect față de munca oamenilor de știință de aici, izolați de centrele științifice.

Faima muzeului depășește granițele țării. La vestea rezultatelor remarcabile obținute cu ocazia săpăturilor de la Ariușd, începute de László Ferenc, foarte mulți savanți vin să viziteze colecțiile, să asiste la săpături, oferindu-se să publice diferite materiale în revistele de specialitate din Germania, Anglia, Cehia, Polonia etc. În perioada interbelică sosec în asemenea vizite din Germania, Walter Brehmer, Hubert Smith și Gustav Kossina, din Cehia Jaroslav Poliardi.¹³ În 1924 Hans Reinert, de la Institutul de Arheologie al Universității din Thübingen se oferă să publice în Germania rezultatele săpăturilor de la Ariușd.¹⁴

Renumitul arheolog englez Gordon Childe, manifestă un interes deosebit față de săpăturile de la Ariușd, oferind chiar prin intermediul Muzeului de Arheologie și Etnografie al Universității din Cambridge, 60 de lire sterline pentru continuarea săpăturilor, în schimbul predării unei părți a materialului descoperit.¹⁵ De altfel, în 1926, după moartea lui László, Gordon Childe, însoțit de arheologul Forde Darryl vizitează personal rezervația arheologică de la Ariușd, studiind materialul descoperit și adunat la Muzeul din Sfintu Gheorghe.¹⁶

Interesul manifestat față de colecțiile muzeului va crește și în anii următori. În 1926, Vitold Stefansky de la Universitatea din Varșovia, în 1933, arheologul Dr. Werner Buttler de la Köln, în 1934, arheologul englez Clarke, iar în 1935, Dr. Friederich Hollsta din München studiază colecțiile muzeului.¹⁷

Interesul specialiștilor este trezit și de colecțiile altor secții. Etnografalul Viski Károly studiază colecțiile de etnografie, efectuând, în 1930, vizite la Ilienii, Dobolii de Jos, Sincrai, Zălan și Calnic. În 1942, dr. Luiza Netolitzka, custodele Muzeului Etnografic din Transilvania, acordă ajutor în amenajarea colecțiilor etnografice. Peste un an, în 1933, dr. Walter Hirschberg, colaboratorul Muzeului Etnografic din Viena, se deplasează la Sfintu Gheorghe, pentru a studia materialele locale.

Dr. Balogh Jolán, istoric de artă, efectuează o călătorie de studiu în zonă, apreciind în mod deosebit cele mai reprezentative obiective de arhitectură de la Sfintu Gheorghe, Sinczieni, Ghelița, Zăbala, Covasna, Tălișoara, Vîrghiș, Racoșul de Jos, Valea Crișului, Calnic, Ozun, Cemat și Turia.¹⁸

La baza rezultatelor remarcabile obținute în domeniul arheologiei, etnografiei, științelor naturii și artelor plastice a stat însă în primul rând legăturile statornicite cu instituțiile similare și personalitățile științifice din țară. Astfel în 1923, Coriolan Petran solicită fotografii și din partea Muzeului din Sfântu Gheorghe, în vederea întocmirii unei lucrări de prezentare a muzeelor.¹⁹

László Ferenc, încă în perioada dinaintea primului război mondial, manifestă interes față de lucrările științifice ale savanților români. Astfel, procură lucrările lui D. Comșa: **Din ornamentica română**, Sibiu, 1904 și a lui Ion Andrieșescu: **Contribuții la Dacia înainte de romani**, Iași, 1912.²⁰

În anii postbelici se adâncește legătura lui László cu personalitățile vieții științifice românești. În urma vizitelor efectuate de Vasile Pârvan, directorul Muzeului Național de Antichități și profesorul universitar D.N. Teodorescu, la Muzeul din Sfântu Gheorghe,²¹ se leagă o prietenie trainică și de lungă durată între ei. Când i se oferă lui László spre publicare coloanele din „Convorbiri Literare” și „Dacia”, el intră în rândul colaboratorilor, lărgind și integrând cercetările științifice locale cu cele desfășurate pe plan național. „... Conducătorii muzeului au știut de la început să se adapteze vremurilor noi. Sfaturile ce li s-au dat cu prilejul inspecțiilor au fost totdeauna urmate, iar subvențiile acordate – minime adevărat, din cauza numeroaselor instituții similare ce trebuiau deopotrivă ajutate – au fost bine întrebuințate, punându-se colecțiile cât mai larg în serviciul vizitatorilor prin etichete trilingue”,²² sublinia Alexandru Tzigara-Samurçaș în 1929.

Vasile Pârvan, organizatorul și conducătorul cercetărilor arheologice din România anilor postbelici, a căutat să stabilească legături de colaborare cu cercetătorii din întreaga țară. Apropierea lui László Ferenc de viața științifică românească a fost înlesnită de faptul că, în persoana lui Vasile Pârvan, a cunoscut un om adevărat, o personalitate științifică eminentă, care, fără nici o prejudecată a sprijinit activitatea științifică a lui László. Într-o scrisoare, din 1925, Vasile Pârvan scria: „Între timp l-am cunoscut pe – pe atunci răposatul – László Ferenc și i-am oferit sprijinul și prietenia mea. László a rămas fidel minorității sale naționale, dar a devenit colaboratorul nostru eminent și devotat.”²³

La fel, Alexandru Tzigara-Samurçaș, cu ocazia vizitei sale din 1936, efectuată în orașul Sfântu Gheorghe, într-o ședință festivă organizată la muzeu, se adresează numerosului auditoriu cu următoarele cuvinte: „Nu sînt străin în acest oraș. Mă leagă vechi și plăcute amintiri de acest loc, în 1916, din ordinul Majestății Sale Regale Ferdinand, eu am fost primul care m-am îngrijit de colecțiile Muzeului Național Secuiesc, atenție deosebită îi acord și în prezent. Când conducerea muzeului mi-a pus la dispoziție, pentru păstrare la instituția pe care o conduc, o parte din vestitele materiale descoperite cu ocazia săpăturilor de la Ariușd, mi-am manifestat profunda mea recunoștință și prietenie față de această instituție, sentimente care vor fi în permanență cele mai sincere.”²⁴ Cu această ocazie atrage atenția

învățătorilor de la țară, ca la sate să facă colecții și să înființeze muzee, întrucât „nu locul definește valoarea unui muzeu, deoarece nici Muzeul Național Secuiesc nu se află în capitală sau în vreun oraș mai mare, totuși, dintre muzeele provinciale ale României, este indiscutabil cel mai valoros și prezintă cele mai multe surprize.”²⁵

Începînd cu anul 1930, Ion Nestor, asistent la Muzeul Național din București, se interesează îndeaproape de vestigiile arheologice aparținînd epocii bronzului și a fierului, el devenind apoi un colaborator permanent al instituției, timp de aproape patru decenii.

Cercetătorii locali manifestă la rîndul lor interes deosebit față de săpăturile efectuate la Cucuteni. În 1935, o delegație a Comitetului Directorial formată din trei persoane face o călătorie de studiu la locul săpăturilor și primește un bogat material ce va servi ca bază de confruntare cu cel descoperit la Ariușd.²⁶

În perioada interbelică muzeul este vizitat și de către numeroase personalități politice proeminente ale vremii: Chirculescu – ministrul muncii publice, Lepădatu – ministrul culturii, D. Gusti – ministrul cultelor și învățămîntului, Angelescu – ministrul învățămîntului, publicistul Costa Foru, poetul Radu Cosmin și mulți alții.²⁷ Ministrul Angelescu a rămas profund impresionat de modul de amenajare a bibliotecii și propune acest sistem de rezolvare și pentru Universitatea din Iași.

Se stabilesc legături și contacte fructuoase, se fac schimburi de informații cu alte instituții similare din București, Iași, Cluj, Brașov, Sibiu, Craiova. Personalul Muzeului din Sibiu, în 1934, vizitează în corpore Muzeul din Sfîntu Gheorghe. Impresiile acestei vizite sînt exprimate printr-o scrisoare adresată directorului muzeului de către omologul său de la Sibiu: „Îmi exprim cele mai sincere mulțumiri pentru primirea călduroasă ce ne-ați făcut-o în orașul Dumneavoastră, vizită care a pus bazele colaborării fructuoase dintre Muzeul Național Secuiesc și Muzeul Brukenthal din Sibiu.

Întotdeauna vă stăm cu amabilitate la dispoziția Dvs. și sîntem gata să vă satisfacem orice dorință ce ne-o adresați.”²⁸

Sînt organizate numeroase acțiuni complexe de cercetare, la care participă arheologi, istorici, etnografi, lingviști, folcloriști, geologi, naturaliști, astfel încît regiunile și zonele cercetate să fie studiate cît mai profund și multilateral. Astfel de cercetări sînt inițiate de către directorul muzeului, în 1928, în cîteva sate din județul Ciuc, apoi în perioada 1931–1934 în alte zone. În 1936 se organizează o expediție științifică în zona Cașinului, rezultatele acestor acțiuni contribuind la îmbogățirea vertiginoasă a colecțiilor.

Dintre participanți se remarcă în domeniul geologiei, Bányai János și Balogh Ernő, arheologul Ferenczi Sándor, etnografii Haáz Ferenc și Lévai Lajos, precum și geograful Xántus János. Membrii expediției alături de confecționarea materialului efectuează și studierea sociologică a satelor vizitate.

În continuarea expediției organizate în zona Casinului, în 1937 se va desfășura o altă expediție științifică în vederea studierii complexe a structurii geologice, a florei și faunei munților din zona Covasnei. Teritoriul cercetat a cuprins Zona Covasna – Oituz și a urmărit marcarea pe hartă a izvoarelor minerale, a celor sărate și sulfuroase, probleme de stratigrafie, extinderea zăcămintelor de petrol și explicarea științifică a fenomenelor întâlnite în zonă. Centrul expediției s-a stabilit la Comandău și Mușa, de unde porneau grupuri mici în deplasări de 3–4 zile, în vederea cuprinderii unei zone dinainte stabilite. În 1939, o altă expediție științifică va fi organizată în Munții Călimani, materialele adunate intrând în patrimoniul muzeului.²⁹

Anul 1929 marchează un eveniment deosebit în viața și activitatea muzeului: sărbătorirea semicentenarului, trecerea în revistă a rezultatelor obținute în cei 50 de ani de la înființare și organizarea unor manifestări complexe cu acest prilej. Festivitățile s-au desfășurat în perioada 15–22 septembrie 1929, constând dintr-o adunare festivă ținută în curtea muzeului, un concert de muzică populară și clasică, o expoziție de artă plastică și expoziție de produse agricole și meșteșugărești din zonă. De asemenea, s-a editat un volum omagial.

Expoziția economică și cursul de dezvoltare economică a satelor, organizate sub egida Uniunii Economice din Transilvania și-au fixat ca scop dezvoltarea agriculturii și a industriei în secuime și răspândirea cunoștințelor economice. Expoziția cuprindea domeniile : producția agricolă, pomicultura, zootehnia, mașini și unelte agricole, expoziția industrială, produse etnografice și ale industriei casnice, zăcăminte naturale și literatură de specialitate pentru domeniile amintite. La expoziție au participat peste 500 de gospodari din zonă.

Paralel cu aceste expoziții, au fost ținute expuneri în cadrul cursului de dezvoltare economică a satelor, expuneri care printre altele au abordat teme ca: dezvoltarea generală a satelor, cooperativele de credit; pomicultura, îngrijirea animalelor domestice, cultivarea hameiului etc.³⁰

Cea mai importantă și cea mai valoroasă realizare a fost însă editarea Volumului Omagial,³¹ cu aproape 800 de pagini, care a cuprins lucrări din domeniul istoriei, geografiei, științelor naturii, artei plastice, etnografiei, ingvisticii, istoriei artelor ș.a. Cel mai important capitol este cel care cuprinde bibliografia, aproape completă, a lucrărilor scrise despre meleagurile locuite de secui. Redactorul volumului – Csutak Vilmos – a solicitat lucrări și de la savanți ca Al. Tzigara-Samurcaș, Coriolan Petran, Ion Andrieșescu și alții.

În anul 1933, va avea loc o altă manifestare culturală de seamă în Sfintu Gheorghe: în luna august, dînd curs invitației conducerii Muzeului din Sfintu Gheorghe, aici se vor desfășura lucrările sesiunii Uniunii Muzeale din Transilvania,³² în care au fost cuprinși cadre didactice, intelectuali și alte categorii sociale din oraș și din localitățile învecinate. Sesiunea s-a desfășurat în două faze, prima prezentînd un ciclu de expuneri privind popu-

larizarea cunoștințelor cultural-științifice, iar a două expuneri științifice din diferite domenii. Secțiunile stabilite au fost împărțite pe următoarele domenii: istorie, lingvistică, filozofie, științele naturii, medicină, drept și științe sociale. Printre invitați și conferențieri se află numeroși reprezentanți de seamă ai științei și culturii din țară, precum și cei din orașul Sfintu Gheorghe. Manifestările vor prilejui organizarea unei noi expoziții economice, care, la fel ca cea din 1929, va avea ca scop popularizarea în rîndul gospodarilor a metodelor și procedeelor avansate din domeniul agriculturii și industriei meșteșugărești.³³

Activitatea diversificată a muzeului s-a manifestat și prin răspîndirea cunoștințelor cultural-științifice în care s-au antrenat cu entuziasm nu numai cercetătorii instituției, ci și foarte mulți colaboratori externi, oameni de știință, cadre didactice și alți specialiști, care, organizînd manifestări complexe, cicluri de conferințe și expuneri, șezători literar-artistice, concerte de muzică clasică și populară, căutau să ridice nivelul cultural al tuturor locuitorilor din zonă. Activitățile de răspîndire ale cunoștințelor cultural-științifice s-au desfășurat pe următoarele domenii: istorie generală, literatură și istoria literaturii, etnografie și folclor, arhitectură, arte plastice și muzică. Dintre acestea se remarcă serile muzeale, care atrăgeau un foarte numeros auditoriu la comemorarea unor personalități științifice, aniversări istorice, evenimente deosebite. Se urmărea cu consecvență formarea unei concepții științifice despre lume și viață, mai ales cu ocazia manifestărilor organizate în domeniul științelor naturii, geografiei și geologiei.

Erau invitați la serile muzicale compozitori consacrați, printre care Bartók Béla, Kodály Zoltán și alții. „S-a creat o atmosferă sărbătorească, în sala festivă a Muzeului Național Secuiesc, cînd vestitul compozitor s-a așezat la pian pentru a prezenta creații muzicale clasice și evoluția muzicii contemporane.”³⁴ – scria ziarul local despre concertul prezentat de Bartók Béla, la 2 martie 1927, la Muzeul din Sfintu Gheorghe.

Asociația „Astra” joacă un rol foarte important în această perioadă în culturalizarea maselor populare. După primul război mondial, după cum s-a arătat mai sus, s-au făcut încercări de a complecta colecțiile cu materiale din zonele locuite de populația românească, dar limitele care s-au manifestat încă de la început în activitatea muzeală, au persistat încă vreme îndelungată. „Astra” și conducătorii Asociației au încercat să suplinească acest gol și să organizeze o activitate științifică, culturală în care să fie cuprinși toți locuitorii județului. În acest scop este trimis în fiecare localitate Regulamentul pentru despărțămintele și cercurile culturale ale „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român.”³⁵

Adresa Prefecturii Județului Trei Scaune către vicepreședintele „Astrei” din Tirgu Secuiesc comunica în 10 septembrie 1934: „... în comunele Brețcu, Ojdula, Poiana-Sărata, Poian, Mărtănuș, Cernatul de Jos să se înființeze „Cercurile culturale” în vederea unei acțiuni culturale unitare în județ.”³⁶ Despărțămîntul Central Județean al „Astrei” din Sfintu Gheorghe, în do-

rința de a stimula cât mai mult manifestările culturale la sate „a înscris în programul său o colaborare cât mai strânsă cu cărturarii satelor din județ.”³⁷ În acest context se va desfășura și șezătoarea – artistică – literară organizată în 4 noiembrie 1934 la Tîrgu Secuiesc, unde au fost prezentate pe lîngă unele creații literare și programe de folclor, cuprinzînd cîntece și poezii populare.³⁸

O altă inițiativă a „Astrei” a vizat înființarea școlilor țărănești, pentru ca locuitorii satelor să primească o serie de informații și cunoștințe privind problemele noi din domeniul agriculturii, dar în același timp fiind prezentate și aspecte ale originii și dezvoltării poporului român, momentele de referință din istoria patriei, viața unor personalități proeminente, creațiile literare clasice și populare, folclorul românesc, portul popular și obiceiurile populației din zonă. La 9 martie 1939 Asociația „Astra”; Despărțămîntul Tîrgu Secuiesc comunică Notariatului comunei Mărtănuș începerea cursurilor școlii țărănești organizate de Asociație.³⁹

Condițiile de participare la aceste școli erau de a fi gospodar în vîrstă de 24–30 de ani, cu armata satisfăcută. Cursurile gratuite aveau o durată de trei săptămîni, cursanții primind și cazare și masă. Materiile care erau predate: religia, istoria și geografia patriei, dreptul, cooperația, igiena socială, educația fizică, agricultura, creșterea vitelor, creșterea păsărilor, pomicultura și albinăritul. Sala de lectură și biblioteca „Astrei” stăteau la dispoziția cursanților.⁴⁰

Sînt demne de menționat evocările istorice și manifestările organizate cu ocazia marilor aniversări din istoria patriei. În acest ciclu se încadrează festivitățile de la 1 decembrie 1932, privind „Comemorarea Unirii Ardealului cu România” și 24 ianuarie 1935, cînd „Comitetul Uniunii Foștilor Voluntari Români”, „Despărțămîntul Trei Scaune, a luat inițiativa organizării unei manifestații a tuturor foștilor voluntari din județ, manifestație ce va avea loc la Sfîntu Gheorghe la 24 ianuarie 1935, cu prilejul aniversării Unirii Principatelor.”⁴¹

Activitatea desfășurată a fost supusă unor ample analize anuale, fiind luate măsuri concrete pentru valorificarea pe scară cât mai largă a creației materiale și spirituale românești și din această zonă a patriei.⁴²

Desigur, activitatea „Astrei”, precum și inițiativa unor personalități de seamă a vieții științifice din țară și din județ a făcut ca interesul să se îndrepte și spre acele zone ca: Brețcu, Ojdula, Covasna, Zagon, Valea Mare, Vilcele și altele, care în perioada anterioară nu au fost cuprinse în aria cercetărilor și, ca atare, nu au fost reprezentate în măsură cuvenită nici în colecțiile muzeale și nici în manifestările organizate de instituție.

NOTE

- ¹ Actul de fondare al Muzeului Național Secuiesc, 15 septembrie 1879, în Biblioteca Muzeului din Sfintu Gheorghe.
- ² Registrul de inventar al Fondului de bază (1875–1879).
- ³ A Székely Nemzeti Múzeum Értesítője (Buletinul Muzeului Național Secuiesc – B.M.N.S.) Sfintu Gheorghe, 1890, 1891, 1902.
- ⁴ László Ferenc, *Táj és tudomány* (Scrieri alese), București, 1978, pag. 244.
- ⁵ Kovács Sándor, *A botanikus természetrajzos-muzeológus és meteorológus* (Botanist, muzeolog și meteorolog), în: László Ferenc, *Táj és tudomány*, pag. 56–62.
- ⁶ Gazda Klára, *A néprajzos-muzeológus* (muzeolog-etnograf), în: László Ferenc, *Táj és tudomány*, pag. 64–72.
- ⁷ Debreczy Sándor, *A pedagógus* (profesorul), în: László Ferenc, *Táj és tudomány*, p. 46–55.
- ⁸ László Ferenc, op. cit., p. 37–38.
- ⁹ B.M.N.S., 1902, p. 29.
- ¹⁰ Arhiva Muzeului Județean Covasna, anul 1922.
- ¹¹ Ibidem, anul 1923.
- ¹² Ibidem, anul 1936.
- ¹³ László Ferenc, op. cit., p. 93.
- ¹⁴ Ibidem, p. 40, 95, 236.
- ¹⁵ Ibidem, p. 97–99, 209–214.
- ¹⁶ Ibidem, p. 229–230.
- ¹⁷ Jurnalul de lucru al M.N.S., anii 1911–1937.
- ¹⁸ Ibidem.
- ¹⁹ Arhiva Muzeului Județean Covasna, anul 1923.
- ²⁰ László Ferenc, op. cit., p. 38.
- ²¹ Ibidem.
- ²² Alexandru Tzigara-Samurcaș, *Contribuție la istoricul Muzeului Secuiesc*, în: *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára* (Volum omagial – 50 de ani – de la înființarea Muzeului Național Secuiesc), Sfintu Gheorghe, 1929, p. 34.
- ²³ Vasile Pârvan, *Corespondențe și acte*, București, 1973, p. 274–275.
- ²⁴ Ziarul „Székely Nép” (Poporul secuiesc), 1936, nr. 47.
- ²⁵ Ibidem.
- ²⁶ Jurnalul de lucru al M.N.S., 1911–1937, p. 103.

- ²⁷ Arhiva M.J.C., anul 1924.
- ²⁸ Ibidem, anul 1934.
- ²⁹ Ibidem, anul 1936.
- ³⁰ Ziarul Székely Nép, 1929, nr. 52, 68, 69.
- ³¹ Egyed Ákos, Csutak Vilmos, tudomány szervezői tevékenység (Activitatea științifico-organizatorică a lui Csutak Vilmos), în: Korunk, 1983, nr. 11, p. 897–900).
- ³² Arhiva M.J.C., anul 1933.
- ³³ Ibidem.
- ³⁴ Ziarul Székely Nép, 1927, nr. 16; Berde Zoltán, Sepsiszentgyörgy zenei élete (Viața muzicală a orașului Sfintu Gheorghe), în: Zenetudományi írások (scrieri muzicale), București, 1980, pag. 77.
- ³⁵ Filiala Arhivelor Statului al județului Covasna, fond nr. 167, „Astra”, dosar 52, p. 1, 2.
- ³⁶ Ibidem, dosar 17, p. 23.
- ³⁷ Ibidem, dosar 26.
- ³⁸ Ibidem, dosar 17, p. 1.
- ³⁹ Ibidem, dosar 53, pag. 3.
- ⁴⁰ Ibidem, dosar 35.
- ⁴¹ Ibidem, dosar 26.
- ⁴² Ibidem, dosar 1, pag. 1; dosar 17, pag. 1.

